Hukuk Bölümü 1992/27 E. , 1992/27 K.

- TAKDIR KOMISYONU KARARI, KEŞIF TUTANAĞI BILIRKIŞI RAPORU VE RESMI BELGELERDEN, 2172 SAYILI KANUN KAPSAMI DIŞINDA KALDIĞI ANLAŞILAN MADEN ALANINDAKI DEMIR CEVHERININ MÜLKIYETINE ILIŞKIN UYUŞMAZLIĞIN ADLİ YARGI YERİNDE GÖRÜLMESININ HK.

  - İDARİ YARGILAMA USULÜ KANUNU (2577) Madde 32
  - İDARİ YARGILAMA USULÜ KANUNU (2577) Madde 24
  - BÖLGE İDARE MAHKEMELERİ, İDARE MAHKEMELERİ VE VERGİ MAHKEMELERİNİN KURULUŞU VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN (2576) Madde 5

"İçtihat Metni"

Davacı : B.M. A.Ş.

Davalı : T. Demir Çelik İşletmeleri Genel Müdürlüğü

O L A Y : Malatya Hekimhan İlçesi Deveci mevkiinde İİ 282 nolu demir madeni davacı B.M. Ltd. Şirketi tarafından işletilmekteyken 4.10.1978 gün ve 2172 sayılı Devletçe İşletilecek Madenler Hakkında Kanunun 1. maddesine göre: Bakanlar Kurulunun 31.10.1978 tarih ve 7/16699 sayılı kararı ile Devlet eliyle işletilmesine karar verilmiş ve işletme imtiyazının tespit ve değerlendirilmesi konusunda, Kanunun öngördüğü biçimde teşkil edilen takdir komisyonunca düzenlenen 16.4.1979 teslim tarihli takdir komisyonu raporuyla, maden sahasındaki tüm taşınır ve taşınmaz mallar tespit edilmiştir. İlk tespitten sonra aynı komisyon devralınması uygun görülen taşınır ve taşınmazları gösterir ikinci bir tutanak düzenlemiştir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı madenin aynı takdir komisyonunun takdir ettiği bedellerle kamulaştırılmasına 26.4.1979 tarihinde karar vermiş ve durumu davacı şirkete 27.4.1979 gün ve 1031 sayılı yazıyla duyurmuştur.

1- Davacı B.M. Ltd. Şti, kamulaştırma tarihinden önce üretilerek stoklanan ve üretici şirket tarafından Hekimhan T.C.D.D istasyonu civarındaki stok alanına taşınmakta olan toz ve tuvenan demir cevherinin, devir alan TC. Demir Çelik İşletmesi tarafından naklinin durdurulması ve yed'i emine teslim edilmesi istemiyle 2.7.1979 tarihinde adli yargı yerinde delil tespiti davası açmış ve tedbir kararı verilmesini istemiştir. Hekimhan Asliye Hukuk Mahkemesi keşif ve bilirkişi incelemesi sonucu 9.7.1979 gün ve Değ- İş 12-14 sayıyla, stok edilmiş olduğu ileri sürülen cevhere tedbir konulmasına yed'i emine teslimine karar vermiştir.

2- Diğer taraftan davacı şirket 2172 sayılı Kanunun 16. maddesine göre Danıştay'a başvurarak ve devralınacaklar arasında gösterilen bir kısım iş makinalarının maden sahasıyla ilgili bulunmaması sebebiyle bunlara ilişkin kamulaştırma kararının iptali, isteklerinin kabul edilmemesi halinde bedellerinin yükseltilmesi, takdir komisyonunca devralınması uygun görülmeyen ocak içindeki ve sahada mevcut 2. 708. 860 ton toz, 100.000 ton parça cevherin devralınması ve raiç bedellerinin ödenmesi, kamulaştırılarak devralınması uygun görülen arsa ve arazilerin istimlak bedellerinin arttırılması konusunda adli yargı yerinde açılan davada tespit edilecek miktarın kendilerine ödenmesine karar verilmesi gibi isteklerle dava açmıştır.

Danıştay 8. Dairesi; 8.5.1980 gün E:1979/ 2000, K:1980/1977 sayıyla, delil tespiti ve bilirkişi incelemesi sonucu davanın iş makinalarına ilişkin kısmının kabulüyle, kararın bu kısmının iptaline, bazı tesis ve üniteler için tespit edilen değer farkının davalılardan alınarak davacıya verilmesine, fazlaya ilişkin isteğin reddine, devir dışı bırakılan bina ve şantiyelerin bilirkişi raporunda belirtildiği şekilde devralınmasına, takdir edilen değerlerin davacıya verilmesine, diğer bazı binalara ve sözü edilen yollara ilişkin istemin reddine kamulaştırılan taşınmazların bedellerine ilişkin davanın reddine ve 2172 sayılı Yasa'da maden sahasında parça veya toz halinde bulunan madenlerin devralınması konusunda bir hüküm bulunmadığı gibi, maden sahasında yıllardan beri devam eden çalışmalar sonucu biriken toz ve parça halindeki madenlerin yapısal durumları da belli olmadığından sağdaki toz ve parça halindeki madenlerin devralınmasına ilişkin davacı isteğinin reddine karar vermiştir.

Davacı şirketin açıklanma istemi ve Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı ve diğer davalı T. Demir Çelik İşletmeleri Genel Müdürlüğünün karar düzeltme istekleri reddedilmiştir,3- Davacı B.M. Ltd. Şti. 16.7.1979 gününde, Danıştay'da açılan dava henüz karara bağlanmadan adli yargı yerinde muarazanın önlenmesi, cevherin taşınması şeklinde oluşan müdahelenin men'i ve cevherin teslim edilmesi istemiyle dava açmıştır.

Davalı Demir Çelik İşletmeleri Genel Müdürlüğü 22.5.1980 tarihli savunmasında Danıştay 8. Dairesinde görülmekte olan 1979/ 2000 esas sayılı dosyadan bahisle derdestlik itirazında bulunmuş, davanın reddini istemiştir.

HEKİMHAN ASLİYE HUKUK MAHKEMESİ; 16.9.1986 gün ve E:1979/ 153, K:1986/ 151 sayıyla, davanın kabulüne karar vermiştir. Temyiz edilen karar, Yargıtay 11. Hukuk Dairesince, 26.5.1987 gün ve 295- 3258 sayıyla ve: " ... 2172 sayılı Kanunun 16. maddesi gereğince geri alma ve kamulaştırma işlemlerine ve takdir edilen tazminat miktarlarına karşı Danıştay'da dava açılabileceği öngörülmüştür. Bu itibarla davacının iddia ettiği (85.000 ton) devir cevherinin stokta bulunup bulunmadığı, binnetice kamulaştırmaya dahil olup olmadığı hususundaki uyuşmazlığın halli anılan yasa hükmü gereğince Danıştay'a (idari yargıya) ait bulunmaktadır..." gerekçesiyle görev yönünden bozulmuş, Hekimhan Asliye Hukuk Mahkemesi bozma kararına uyarak 27.12.1988 gün ve E:1987/ 230, K:1988/184 sayıyla görevsizlik kararı vermiştir.

4- Bunun üzerine davacı, 16.6.1989 tarihinde Danıştay'da açtığı ikinci davada: maden sahasında 13.6.1979 tarihinden önce şirketleri tarafından istihsal edilen ve sahada 4 ayrı figür halinde stoklanmış bulunan 85.000 ton tuvenan demir cevherine davalı tarafından elkonulup taşındığını öne sürerek işlemin iptali ve 85.000 ton demir cevherinin kendilerine aynen teslimine karar verilmesini istemiştir.

Danıştay 8. Dairesi; 4.7.1989 gün ve 601-633 sayıyla: 2576 sayılı Kanunun 5. maddesi, 2577 sayılı Kanunun 24.ve 2577 sayılı Kanunun 32. maddeleri uyarınca taşınmaz mallarla ilgili davalarda yetkili mahkemenin, taşınmazın bulunduğu yer idare mahkemesi olduğu gerekçesiyle davayı görev yönünden reddetmiş ve dosyanın Malatya İdare Mahkemesi'ne gönderilmesine karar vermiştir.

MALATYA İDARE MAHKEMESİ; 4.5.1992 gün ve 1989/463 sayıyla: Enerji ve Tabii Kaynaklan Bakanlığı Maden İşleri Müdürlüğünün 19.11.1982 gün ve 178-1138- 21144-23830 sayılı yazılarında, dava konusu maden sahasında 13.6.1979 tarihinden evvel çıkarılmış toz ve tuvenan cevheri için herhangi bir elkoyma ve kamulaştırma kararı alınmamış olduğunu ve bu konuda geri alma işlemi de bulunmadığını bildirdiği, ortada aynı hakka yapılan müdahalenin önlenmesi davası bulunduğu, davanın görüm ve çözümünün adli yargı yerine ait olacağı gerekçesiyle görevli yargı yerinin belirlenmesi için 2247 sayılı Kanunun 19.

maddesi uyarınca Uyuşmazlık Mahkemesi'ne başvurulmasına karar vermiş, dosyalar idare mahkemesi başkanının 12.5.1992 gün ve 32 sayılı yazıları ekinde Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderilmiştir.

İNCELEME VE GEREKÇE :

Türk Milleti adına karar veren Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü ,Mustafa ŞAHİN'in Başkanlığı'nda: Şükrü Kaya EROL, Dr.Ekrem SERİM, Feridun TAŞKIN, Nurşen ÇATAL, İrfan ERDİNÇ ve İlhami UĞURYILMAZ'ın katılmaları ile yaptığı 22.6.1992 günlü toplantıda, Raportör- Hakim Ayten ANIL'ın raporu ile dosyadaki belgeler okunduktan ve toplantıya, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı yerine katılan Savcı İsmet GÖKALP İLE Danıştay Başsavcısı yerine katılan Savcı M. İlhan DİNÇ'in davanın adli yargı yerinde çözümlenmesi gerektiği yolundaki sözlü ve yazılı düşünceleri alındıktan sonra GEREĞİ GÖRÜŞÜLÜP DÜŞÜNÜLDÜ:

Dava, 2172 sayılı Kanuna dayanılarak Devlet eliyle işletilmesine karar verilen demir madeni ile ilgili olan ve bu kanun yürürlüğe girmeden önce, davacı firma tarafından çıkarılarak stoklandığı ve Kanun kapsamında bulunmadığı ileri sürülen demir cevherinin kendilerine teslimine karar verilmesi istemiyle açılmıştır.

2172 sayılı Kanunun 4. 5. maddelerinde; bu maddelerde yazıldığı şekilde teşkil edilen takdir komisyonunun, aynı Kanunun 8. maddenin 1. bendinde gösterildiği üzere maden alanında mevcut yer altı ve yer üstü sınai ve sosyal tesisler, araç ve gereçler teçhizat, malzeme ve çıkarılmış cevher stokları gibi hertürlü taşınır ve taşınmaz malların miktarlarının ve hali hazır durumlarını gösteren bir tutanak düzenleyeceği; 8. maddenin 2. bendinde ise mevcutlardan devralınacakların ayrılarak ikinci bir tutanakla tespit edileceği; 3. bentte de, bu ikinci tutanakla tespit edilenlerin bu Kanunda öngörüldüğü şekilde değer takdirlerinin yapılacağı belirtilmiştir. Tazminatların hesaplanmasına ilişkin 10. madde de: işletme ruhsatnamesi veya işletme imtiyazının amortismanlar düşüldükten sonra kalan maliyet bedeli; devralınmak üzere ayrılan mevcutların: arazinin alım satım bedeli, tesislerin amortisman hariç maliyet bedelleri, diğer tesis ve binaların bu kanuna göre hesaplanacak değerleri, araç ve gereçlerin alım satım bedelleri, geçici işgal konusu araziler için önceden ödenmiş tazminatın devir tarihine göre hesaplanacak kısmı, madenin geri alınmasından dolayı yerine getirilmeyen sözleşmelerden dolayı yoksun kılınacak kâr ve benzeri diğer ödemelerin bu maddede gösterildiği şekilde hesaplanarak tazminat olarak ödeneceği belirtilmiştir.

Takdir komisyonunun düzenlediği numaralı tutanağın 13. sayfasında " 2. 708.869 ton toz cevher ile 100.000 ton tüvenan parça cevher bulunduğu belirtilerek stoklar gösterilmiş; aynı maddenin ikinci bendi uyarınca da II nolu tutanakla I nolu tutanakta gösterilen mevcutlardan devralınacaklar tespit edilirken sözkonusu stoklara yer verilmemiştir.

Davacı şirketin Hekimhan Asliye Hukuk Mahkemesinde delil tespiti ve tedbir isteğiyle 2.7.1979 tarihinde açtığı davada mahkemenin 5.7.1979 tarihinde maden ocağında fenni ve mali bilirkişilerle yaptığı keşifte tutulan tutanakta, maden cevherinin, madenin kamulaştırılmasından önce çıkarılıp stoklandığı, keşif sırasında dava konusu madenin devralan kurum kamyonlarıyla taşınmasına devam olunduğu ve bu taşıma işleminin 4 gün öncesinden başladığı hususu zapta geçmiş, teknik bilirkişi gösterilen maddenin 85.000. ton demir cevheri, 1.600.000 ton cevher tozu olabileceği görüşünde olduğunu belirten 6.7. 1979 tarihli raporunu vermiştir.

Davacı şirketin maden sahasındaki cevherlerin nakli için 22.6.1979 gün ve 426 sayılı başvurularına T. Demir Çelik İşletmeleri Genel Müdürlüğünce verilen tarihsiz 801- D.3/18 sayılı cevapta: "ilgili yazınızda konu edilen Karatepe ocağında üretilerek 3 parça halinde yapılmış olduğu belirtilen tüvenan cevher ile toz cevherlerin hukuki durumları henüz aydınlığa kavuşmamıştır. Takdir komisyonları ve Danıştay bilirkişi heyetinin hazırlamış olduğu raporlar ışığında verilecek kararların sonucu taraflara tebliğ edildikten sonra işleme geçilecektir. Demir Çelik Fabrikalarının acil ihtiyacı gereğince topograflar tarafından ölçümleri yapılarak miktarı belirlenen tüvenan cevher tarafımızca nakledilecektir. Bu cevherin naklinden dolayı yargı organlarının verecekleri kararlara uyulacaktır... " denilmekte; gene Demir ve Çelik İşletmeleri Genel Müdürlüğünün davacı şirkete verdiği 10.8.1979 gün ve 20911 sayılı cevapta: " ... Deveci ocağı toz cevher birikiminin (Deveci ocağı yakınlarında stoklanmış kısmı) 2172 sayılı Yasayla kurulmuş 10 sayılı Takdir Komisyonunun II nolu tunağı dışında bırakılmış olması, söz konusu toz cevher stokunun mülkiyetinin şirketinize ait olduğunu göstermektedir. Stoktaki toz cevhere müdahalemiz hukuken mümkün görülmediğinden şirketiniz dilediği gibi tasarrufta bulunabilir..." şeklinde müsaade verilmiştir.

Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı Maden İşleri Genel Müdürlüğünün Hekimhan Asliye Hukuk Mahkemesine cevaben verdiği 19.11.1982 gün ve 21144- 23830 sayılı yazıda da, madene el koyma kararından önce çıkarılmış tüvenan ve toz demir cevherlerinin sahanın eski sahibi B.M. Ltd. Şirketine bırakıldığının anlaşıldığı, şirketin de cevherin kısa bir sürede kaldırılmasının mümkün olmadığını ileri sürmesiyle Maden Kanunun 141. maddesine göre 10 yıl müddetle süre uzatılması talebinin 13.6.1982 tarihinden itibaren uygun görüldüğü ve bu cevherler için Bakanlıklarınca herhangi bir elkoyma ve kamulaştırma kararı alınmamış olup halen sahanın eski sahibi Bilfer Şirketinin tasarrufunda bulunduğu bildirilmiştir.

Mülga 2172 sayılı Devletçe işletilecek Madenler Hakkında Kanun'un "IV Yargı yolu", "I davalar" başlıklı 16. maddesinde aynen: 15. madde gereğince yapılacak tebligat tarihinden itibaren 15 gün içinde işletme hakkı veya arama ruhsatnamesi sahipleri, geri alma ve kamulaştırma işlemlerine ve takdir edilen tazminat miktarlarına, buluculuk hakkı sahipleri, kendilerine ödenecek tazminatın takdirini etkileyen işlemlere ve tazminat miktarına karşı Danıştayda dava açabilirler..." denilmektedir.

Olay kısmında belirtildiği üzere B.M. Ltd. Şti'nin, maden sahasına ait imtiyaz hakkının takdir komisyonu raporunda belirtilen değerler ile geri alınmasına ve bazı taşınmazların kamulaştırılmasına dair 26.4.1979 tarihli karara karşı Danıştay'da açtığı davada: diğer istekleriyle birlikte sahada mevcut toz ve parça demir cevherinin devralınması ve rayiç bedelinin ödenmesi istemi de vardır.

Danıştay 8. Dairesinin gerekçesi yukarıda açıklanan, davanın kısmen kabulüne kısmen reddine ilişkin, 8.5.1980 gün ve E:1979/2000, K:1980/1977 sayılı kararının toz ve tuvenan halindeki cevherlerin devralınmasını ve rayiç bedellerinin ödenmesi istemine ilişkin bölümünde aynen:"... 2172 sayılı Yasada, maden sahasında parça veya toz halinde bulunan madenlerin devralınması konusunda bir hüküm bulunmadığı gibi maden sahasında yıllardan beri devam eden çalışmalar sonucu biriken toz ve parça halindeki madenlerin, yapısal durumları da belli olmadığından, sahadaki toz ve parça halindeki madenlerin devralınmasına ilişkin davacı isteğinin reddine ..." denilmektedir.

Yapılan açıklamaları özetleyecek olursak dava konusu edilen demir cevherinin madenin kamulaştırılması tarihinden önce istihsal edildiği, Takdir Komisyonunca kamulaştırılan taşınır mallar dışında bırakıldığı, bu hususun Hekimhan Asliye Hukuk Mahkemesinin Değ-İş. 1974/12-14 sayılı delil tespiti ve tedbir kararı dosyasındaki keşif tutanağı ve bilirkişi raporuyla ve Danıştay 8. Dairesinin delil tespiti ve keşif sonucu düzenlenen raporlarda teyit edildiği anlaşılmakta, ayrıca T. Demir Çelik İşletmeleri Genel Müdürlüğünün yukarda açıklanan yazılardan ve Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığının Asliye Hukuk Mahkemesine verdiği cevabi yazıdan sözkonusu madenlerin kamulaştırma kapsamı dışında kaldığı sonucuna varılmaktadır.

Danıştay 8. Dairesinin E:1979/2000, K:1980/1977 sayılı kararı da sözkonusu stokların 2172 sayılı Kanun kapsamında bulunmadığını açıklığa kavuşturmaktadır. 8. Dairenin bu kararının gerekçesi de bu konunun idari yargının görev alanı içinde olmadığını göstermektedir.

Diğer taraftan 2172 sayılı Kanunun 16. maddesi, madene el konulmasından sonra geri alma, kamulaştırma işlemleri ve takdir edilen tazminat miktarlarına karşı Danıştay'da dava açılacağını öngörmüş bulunmakta ise de: Takdir Komisyonunun I ve II nolu tutanaklarından da anlaşılacağı üzere kamulaştırma işlemine stoklar dahil edilmediği anlaşıldığına, bu stokların 2172 sayılı Kanun kapsamında olmadığının Danıştay kararıyla doğrulanmış bulunmasına ve kanunun yukarıda açıklanan ve tazminatlara ilişkin bulunan hükümlerine de gene, elkoyma tarihinden önce çıkarılmış olmasına göre, dava konusunun bu yönüyle de 2172 sayılı Kanunun kapsamı dışında kaldığı sonucuna varılmaktadır.

Kaldı ki dava da bir tazminat davası niteliğinde olmayıp bir aynî hak (mülkiyet) davasından ibarettir. Diğer bir ifadeyle, uyuşmazlık 2172 sayılı Kanundan doğmamış bulunmaktadır.

Bu durumda, yani dava konusu cevherin davacı şirkete ait olduğunun davalı idarelerce de kabul edilmiş olması kamulaştırma kapsamı dışında bırakılması ve ortada esas itibariyle bir mülkiyet iddiası bulunması karşısında, davanın çözümü adli yargı yerinin görevine girmekte, bu nedenle Hekimhan Asliye Hukuk Mahkemesinin görevsizlik kararının kaldırılması gerekmektedir.

SONUÇ : Anlaşmazlığın, niteliğine göre davanın ADLİ YARGI YERİNDE görülmesi gerektiğine, bu nedenle Malatya İdare Mahkemesi'nin başvurusunun kabulü ile Hekimhan Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 27.12.1988 günlü; E:1987/230, K:1988/184 sayılı görevsizlik kararının kaldırılmasına, 22.6.1992 gününde KESİN OLARAK OYBİRLİĞİ ile karar verildi.